

J.RUMIYNING "OVCHI VA LOCHIN" RIVOYATINING MOHIYATI VA UNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Sherxanov Sultonmurod Davronboy o'g'li
Turan Internation University o'qituvchisi
sultonmurodsherxanov@gmail.com

Mashrabboyeva Munavvar

Turan Internation University talabasi
munavvarmashrabboyeva@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19848115>

ARTICLE INFO

Received: 14th April 2026
Accepted: 15th April 2026
Published: 28th April 2026

KEYWORDS

Jaloliddin Rumi, "Ovchi va lochin", rivoyat, tasavvuf, axloqiy tarbiya, sabr-toqat, shoshqaloqlik, sadoqat, ma'naviy kamolot, ibrat, falsafiy g'oya, inson ruhiyati.

ABSTRACT

Ushbu maqolada Jaloliddin Rumiyning "Ovchi va lochin" rivoyati tahlil qilinadi hamda uning mazmun-mohiyati ochib beriladi. Rivoyat orqali inson hayotida uchraydigan shoshqaloqlik, hissiyotga berilish va mulohazasiz qaror qabul qilish kabi holatlarning salbiy oqibatlari yoritilgan. Shuningdek, asarda sabr-toqat, aql bilan ish tutish, sadoqatni qadrlash va har bir vaziyatni chuqur anglash kabi muhim axloqiy fazilatlar targ'ib etiladi.

KIRISH

Jaloliddin Rumi jahon adabiyoti va tasavvuf falsafasida o'ziga xos o'rin egallagan mutafakkirlardan biridir. Uning asarlarida insonning ichki dunyosi, ruhiy kamoloti, axloqiy poklanishi va hayotiy saboqlar ramziy hikoyatlar orqali ifodalanadi. Shunday ibratli rivoyatlardan biri "Ovchi va lochin" hikoyasidir. Mazkur rivoyat tashqi tomondan sodda voqea sifatida ko'rinsa-da, uning mazmunida chuqur falsafiy va tarbiyaviy g'oyalar mujassam. Ovchi va lochin obrazi orqali insonning hayot yo'lida yo'l qo'yadigan xatolari, shoshqaloqlik oqibatlari hamda sabr va aql bilan harakat qilish zarurligi ifodalanadi. Rivoyat nafaqat badiiy asar, balki insonni o'zini anglashga, to'g'ri qaror qabul qilishga undaydigan ma'naviy manbadir. Bugungi kunda ushbu rivoyatni o'rganish inson tarbiyasi, xususan yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. U insonni sabrli bo'lishga, har bir vaziyatdan ibrat olishga va shoshilinch qarorlardan saqlanishga o'rgatadi. Shu sababli "Ovchi va lochin" rivoyati mohiyatini tahlil qilish va uning tarbiyaviy ahamiyatini ochib berish dolzarb hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Jaloliddin Rumiyning "Ovchi va lochin" rivoyati ramziy mazmuni bilan ajralib turadi. Unda ovchi va uning sodiq lochini o'rtasidagi voqea orqali inson hayotidagi muhim axloqiy masalalar yoritiladi. Rivoyatda ovchi uzoq yo'l yurib chanqaydi va suv topadi. Biroq lochin har safar u suv ichmoqchi bo'lganda uni to'kib yuboradi. Bundan g'azablangan ovchi lochinni o'ldiradi. Keyin esa suv tomayotgan joyga qarab, uning zaharli ekanini tushunadi va o'zining eng sodiq yordamchisini behuda o'ldirganini anglaydi.[1]

Bu voqea chuqur ma'noga ega bo'lib, unda bir nechta muhim g'oyalar ifodalangan. Avvalo, rivoyat shoshqaloqlik va jaholatning salbiy oqibatlarini ochib beradi. Ovchi vaziyatni to'liq tushunmasdan, hissiyotga berilib qaror qabul qiladi va natijada katta xatoga yo'l qo'yadi. Bu esa inson hayotida sabr va mulohaza naqadar muhim ekanini ko'rsatadi. Ikkinchidan,

lochin obrazi sadoqat, donolik va ogohlantirish timsolidir. U egasini xavfdan saqlashga harakat qiladi, lekin inson ko'pincha o'z manfaatini darhol qondirishni ustun qo'yib, asl haqiqatni ko'ra olmaydi. Bu orqali Rumi insonning ko'r-ko'rona istaklari uni xatoga olib borishini ta'kidlaydi. Uchinchi, rivoyatda kechikkan pushaymon g'oyasi ham muhim o'rin tutadi. Ovchi lochin o'ldirgandan keyingina haqiqatni anglaydi, ammo endi vaziyatni o'zgartirish imkoni yo'q. Bu esa har bir inson o'z harakatlari uchun javobgar ekanini va qaror qabul qilishda ehtiyotkor bo'lishi kerakligini anglatadi. Shuningdek, rivoyat inson va tabiat o'rtasidagi munosabatni ham bilvosita yoritadi. Lochin – tabiatning bir qismi sifatida insonni himoya qiluvchi kuch sifatida tasvirlanadi. Inson esa o'z bilimsizligi sabab bu ne'matni qadrlamaydi.

Umuman olganda, "Ovchi va lochin" rivoyati orqali insonning ichki kurashi, sabr-toqat, aql bilan ish tutish, sadoqatni qadrlash kabi muhim hayotiy fazilatlar keng yoritib berilgan. Bu g'oyalar har qanday davr va jamiyat uchun dolzarb bo'lib, insonni ma'naviy jihatdan kamol topishga undaydi.

Jaloliddin Rumi insonning "Ovchi va lochin" rivoyati uning "Masnaviyi ma'naviy" asarida (shuningdek, "Ichindagi ichindadir" kontekstida) bayon etilgan falsafiy-axloqiy hikoyatdir. Bu rivoyat inson ruhiyati, nafs va ruh o'rtasidagi kurash, haqiqiy komillik hamda ma'naviy uyg'onish g'oyalarini o'z ichiga oladi. Rivoyatning mohiyati shundaki, bir ovchi juda oqil, chaqqon va sadoqatli bir lochin qo'lga o'rgatadi. Lochin ovchiga nafaqat ov qilishda yordam beradi, balki uning eng yaqin do'stiga aylanadi. Biroq, rivoyatda lochinning asli (kelib chiqishi) va uning ovchi bilan bo'lgan munosabatidagi chuqur falsafiy ma'no ochib beriladi: Ruh va Nafs kurashi: Lochin - bu insonning ruhi (yoki aqli), ovchi esa - insonning nafi (dunyo tashvishlari, jismoniy ehtiyojlar) timsoli.[2]

Asliga qaytish: Lochin aslida podshohning (yoki yuksak ma'naviyatning) qushi bo'lib, tasodifan ovchining (nafsi) qo'lga tushib qoladi. Uning mohiyati yuksaklikka intilish bo'lsa-da, vaqtincha nafs asirida yashaydi. Ichindagi ichindadir: Rivoyat insonning tashqi ko'rinishi emas, balki ichki dunyosi (qalb/ruh) qanchalik qimmatli ekanligini ko'rsatadi. Agar insonning ichi tashqi ko'rinishidan go'zalroq bo'lsa, u Valiy (do'st, komil inson) hisoblanadi.

Rumi insonning bu rivoyati yuksak tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lib, insonni ma'naviy kamolotga chorlaydi: Nafsi jilovlash: Inson o'z nafsi (ovchini) ruhiyat (lochin) bilan boshqarishi kerak, nafs ruhni o'z izmiga solib, ma'naviy qashshoqlikka yetaklamasligi lozim. Haqiqatga intilish: Lochin o'zining yuksak aslini unutmagani kabi, inson ham moddiy dunyo bilan band bo'lib, ruhiy maqsadini unutmasligi, doimo Haqqa (yuksaklikka) intilishi kerak. Haqiqiy do'stlik va sadoqat: Rivoyatda sadoqat, oqillik va ustozga bo'lgan hurmat (lochinning ovchiga xizmati) ulug'lanadi. "Valiy" tushunchasi: Tashqi go'zallik emas, balki ichki dunyo, qalbdagi poklik va ma'rifat insonni ulug'laydi. Buxulosa qilib aytganda, "Ovchi va lochin" rivoyati insonga o'z ichki dunyosiga nazar solishni, nafs asiri bo'lmasdan, ruhni ozod qilishni va komillik sari intilishni o'rgatadi.[3]

Jaloliddin Rumi insonning "Ovchi va lochin" rivoyati inson ruhiyati, uning ichki kurashi va hayotiy qarorlarining oqibatlarini badiiy-falsafiy talqin etuvchi chuqur mazmunga ega asarlardan biridir. Ushbu rivoyat tasavvufiy tafakkur doirasida insonning nafs, sabr, mulohaza va oqilona qaror qabul qilish kabi fazilatlar bilan bog'liq murakkab jarayonlarni ramziy obrazlar orqali yoritadi. Rivoyatda ovchi va lochin timsollari orqali inson va uning istaklari o'rtasidagi munosabat, shoshqaloqlik va ehtiyotsizlikning oqibatlarini badiiy ifoda topadi.

Rivoyat mazmunida ovchi – insonning maqsad sari intiluvchi, biroq ba'zan hissiyot va tezkor qarorlar ta'sirida xatoga yo'l qo'yuvchi ongli mavjudot sifatida tasvirlanadi. Lochin esa yuksak orzular, qimmatli imkoniyat yoki inson qo'lga kiritgan, biroq yetarlicha qadrlay

olmagan ne'mat timsoli sifatida talqin qilinadi. Rumi bu obrazlar orqali insonning ichki dunyosida kechadigan ziddiyatlarni, ya'ni aql va hissiyot o'rtasidagi kurashni ochib beradi.

Asarning asosiy falsafiy mohiyati shundan iboratki, inson ko'pincha shoshqaloqlik tufayli eng qimmatli imkoniyatlarni boy beradi. Ovchining lochin bilan bog'liq xatti-harakati uning sabrsizligi va oqibatni chuqur tahlil qilmasdan qaror qabul qilishining natijasi sifatida ko'rsatiladi. Bu holat orqali Rumi insonni har qanday vaziyatda ham mulohazali bo'lishga, vaqt va sharoitni to'g'ri baholashga undaydi.

Rivoyatda tasavvufiy qatlam ham muhim o'rin tutadi. Lochin inson qalbidagi ilohiy ne'matlar, ma'naviy yuksalish imkoniyatlarini ifodalaydi. Uni yo'qotish esa faqat moddiy yo'qotish emas, balki ma'naviy kamolotdan mahrum bo'lish ramzi sifatida ham talqin etiladi. Shu ma'noda, Rumi insonni ichki poklik, sabr va tafakkur orqali haqiqiy haqiqatga yaqinlashishga chaqiradi.

Bundan tashqari, rivoyat insonning hayotiy tajribasi va o'rganish jarayoniga ham ishora qiladi. Ovchining pushaymoni orqali muallif xatolar inson kamolotining ajralmas qismi ekanini, biroq har bir xato chuqur xulosa chiqarish uchun imkoniyat ekanini ta'kidlaydi. Bu esa asarni faqat diniy-falsafiy emas, balki didaktik ahamiyatga ham ega ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, rivoyatda qaror qabul qilish madaniyati, sabr-toqat va uzoqni ko'ra bilish kabi ijtimoiy-psixologik jihatlar ham muhim o'rin tutadi. Rumi insonni faqat hozirgi lahzaga emas, balki kelajak oqibatlariga ham e'tibor berishga chaqiradi. Bu g'oya zamonaviy pedagogika va psixologiya nuqtai nazaridan ham dolzarb bo'lib, shaxs tarbiyasida muhim o'rin egallaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, "Ovchi va lochin" rivoyati insonni o'z harakatlari uchun mas'uliyatli bo'lishga, shoshqaloqlikdan yiroq turishga va har bir qarorni chuqur mulohaza bilan qabul qilishga undovchi falsafiy-didaktik asardir. Uning tarbiyaviy ahamiyati shundaki, u insonni nafaqat tashqi dunyoni, balki o'z ichki dunyosini ham anglashga, sabr va tafakkur orqali kamolot sari intilishga chorlaydi. Insonning asl mohiyati: Rivoyat insonni o'zining asl fitratini (lochin kabi yuksaklikka mansubligini) unutmazlikka chaqiradi. Inson faqat moddiy ehtiyojlar (ovchi) bilan cheklanib qolmasdan, ruhiy parvozga intilishi kerak. Ma'naviy uyg'oqlik: Dunyo lazzatlari va nafsning aldovlari insonni o'zining haqiqiy maqsadidan chalg'itishi mumkin. Xulosa shuki, inson o'z qalbidagi "aslzoda lochin"ni nafs qafasidan ozod etishi va ma'naviy kamolot sari qadam tashlashi lozim. Ichki dunyo ustuvorligi: Tashqi ko'rinish yoki ijtimoiy mavqe emas, balki qalbning pokligi va ruhning yuksakligi insonning haqiqiy qiymatini belgilaydi.

Tarbiyaviy saboq: Har bir inson o'z hayotida nima uchun yashayotganini va uning "egasi" (yaratuvchisi yoki oliy maqsadi) kim ekanligini anglab yetishi hayotining mazmunini tashkil etadi. Jaloliddin Rumiyning "Ovchi va lochin" rivoyati inson hayotidagi muhim axloqiy va ma'naviy masalalarni chuqur ramziy tarzda yoritadi. Ushbu rivoyat orqali shoshqaloqlik, jaholat va hissiyotga berilish insonni og'ir oqibatlarga olib kelishi mumkinligi aniq ko'rsatib beriladi.[4]

Rivoyatning asosiy g'oyasi — har qanday vaziyatda sabrli bo'lish, aql bilan ish tutish va voqealarning asl mohiyatini anglab yetmasdan qaror qabul qilmaslik zarurligidir. Shuningdek, u sadoqatni qadrlash, atrofdagilarning ogohlantirishlariga befarq bo'lmaslik va har bir ishni chuqur o'ylab bajarish kerakligini uqtiradi. Bugungi kunda ham ushbu rivoyatning tarbiyaviy ahamiyati juda katta. U yoshlarni to'g'ri fikrlashga, o'z his-tuyg'ularini boshqara olishga va

hayotda oqilona qarorlar qabul qilishga o'rgatadi. Shu jihatdan, "Ovchi va lochin" rivoyati nafaqat badiiy asar, balki inson ma'naviy kamoloti uchun muhim ibrat maktabi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- Jaloliddin Rumiy. Masnaviy ma'naviy. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2018.
- Jaloliddin Rumiy. Masnavi-ye Ma'navi (tarjima: Reynold A. Nicholson). — London: Luzac & Co., 1925.
- Abdurauf Fitrat. Adabiyot qoidalari. — Toshkent: O'qituvchi, 1995.
- Rasulov A. Sharq mumtoz adabiyoti tarixi. — Toshkent: Fan, 2012.

